

بررسی اثر بخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی زوجین

مهرنوش باقریان^۱
دکتر سعید بهشتی^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی زوجین صورت گرفت. جامعه این تحقیق شامل تمامی متقاضیان طلاق مراجعه کننده به دادگاه خانواده شهرستان لار در شش ماه اول سال ۱۳۸۸ بودند. نمونه مورد نظر متشکل از ۳۰ زوج بودند که به طور تصادفی از میان جامعه تحقیق انتخاب و در دو گروه آزمایش و گواه جایگزین شدند. ابزار مورد نظر این تحقیق پرسشنامه سازگاری زناشویی اسپایر بود. ابتدا، از هر دو گروه پیش آزمون به عمل آمد، آنگاه گروه آزمایش طی ۱۰ جلسه دو ساعته تحت آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام قرار گرفت. پس از پایان آموزش، مجدداً از هر دو گروه آموزش و گواه پس آزمون به عمل آمد. به منظور مقایسه نتایج پیش آزمون و پس آزمون از آزمون آماری تحلیل کواریانس استفاده شد و در آخر نتایج حاکی از این بود که آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی تاثیر مثبت دارد و همه فرضیه‌های پژوهش مورد تایید قرار گرفتند.

کلید واژه‌ها: مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام، سازگاری زناشویی.

۱. مدرس دانشکده پرستاری حضرت زینب دانشگاه علوم پزشکی شیراز

Email: bagheryanmehrnoosh@yahoo.com

۲. استادیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

ازدواج به عنوان یک نهاد اجتماعی است که پایه و اساس ارتباط انسانی را تشکیل می‌دهد و در آن زن و مرد از طریق یک نیروی رمزی ناشی از غرایز و آیین و شعائر و عشق به هم جذب می‌شوند و به طور آزادانه و کامل تسلیم یکدیگر شده تا واحد پویایی را به عنوان خانواده ایجاد کنند (برنو، ۲۰۰۹). خانواده محیطی مقدس، با صفا و به زیباترین تعبیر قرآن محل سکون و آرامش واقعی است. در سوره روم آیه ۲۱ آمده است: از آیات الهی این است که از جنس خودتان همسرانی برایتان آفرید تا در کنار او آرامش یابید و با هم انس بگیرید و میان شما مودت و مهربانی برقرار ساخت (احمدی، ۱۳۸۲).

آنچه از خود ازدواج ایجاد می‌شود، خانواده است. این واحد به ظاهر کوچک اجتماعی از ارکان عمده نهادهای اصلی هر جامعه به شمار می‌رود و در واقع هر خانواده را باید خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سنت و رسوم و ارزش‌های والا و مورد احترام و شالوده مستحکم مناسبات پایدار اجتماعی و روابط میان افراد و مهد پرورش فکر و اندیشه و اخلاق و تعالی روح انسانها به حساب آورد (سیف، ۱۳۶۸).

ادیان الهی نیز به جهت نقش مهم خانواده در اخلاق و معنویت انسانها، آموزه‌های مهمی در این زمینه ارائه کرده اند، در همین راستا، آخرین دین الهی، یعنی اسلام در ابعاد مختلف زندگی خانوادگی، دستورها و آموزه‌های مفیدی ارائه کرده است. در این دین، ازدواج و خانواده محبوبترین و عزیزترین نهاد بشری نزد خداوند اعلام شده است. اهداف تشکیل خانواده را می‌توان از گزاره‌های صحیح متون اسلامی استنباط کرد. تعالیم اسلام درباره چگونگی روابط اعضای خانواده و مسئولیت‌های متقابل آنها، توصیه‌های الزامی و اخلاقی فراوانی دارد که در تحکیم پایه‌های خانواده نقش اساسی دارد (سالاری فر، ۱۳۸۷). آنچه از خود ازدواج مهم‌تر است سازگاری زناشویی و رضایت از ازدواج می‌باشد. سازگاری زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس ناشی از خوشبختی و رضایت از همدیگر دارند، سازگاری در ازدواج از طریق علاقه متقابل، مراقبت از یکدیگر، پذیرش و درک یکدیگر و ارضای نیازها ایجاد می‌شود (سین‌ها و

ماکرچک، ۲۰۰۵). داشتن یا نداشتن مهارت‌های ارتباطی بر وضعیت سازگاری زناشویی موثر است. وجود ارتباطاتی که فاقد شرایط لازم است و هم چنین روابط مبهم و یا روابط مشروط زمینه‌های ناسازگاری را در بین زوجین تشدید می‌کند. درگیر بودن یا ناتمام گذاشتن روابط قبلی نیز بر وضعیت سازگاری زناشویی تأثیر دارد (ناکونزی و راجرز، ۱۹۹۵). بررسی پیشینه مفهوم سازگاری زناشویی نشان می‌دهد که این مفهوم به طور ثابت برای اشاره به فرایندهایی که برای دستیابی به یک رابطه زناشویی هماهنگ و کار کردن ضروری است در نظر گرفته می‌شود. در این خصوص رابطه سازگار شده به عنوان رابطه‌ای که در آن مشارکت کنندگان غالباً با هم در تعامل هستند به ندرت با هم اختلاف نظر دارند. به خوبی باهم ارتباط برقرار می‌کنند و اختلافشان را به شیوه رضایت بخش و دو جانبه حل و فصل می‌کنند، در نظر گرفته می‌شود (ویگن و مودی، ۲۰۰۴).

به منظور بررسی پژوهش‌های انجام شده قبلی، ابتدا یادآور می‌شویم که تا کنون در زمینه اثر بخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد زناشویی اسلامی و تأثیر آن بر سازگاری زناشویی تحقیقاتی انجام نشده است، اما پژوهش‌های در مورد تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی بر سازگاری زناشویی انجام شده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود. محبی کیا (۱۳۸۷) پژوهشی تحت عنوان تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد شناختی - رفتاری بر سازگاری زناشویی زنان انجام داده است. نتایج نشان داد که روش آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد شناختی - رفتاری موجب افزایش سازگاری زناشویی زنان می‌شود. شاه محمدی قهساره (۱۳۸۶) در پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد شناختی - رفتاری بر میزان سازگاری زناشویی همسران معتادین پرداخته است و نتایج به دست آمده حاکی از این است که آموزش مهارت‌های ارتباطی در سازگاری زناشویی تأثیر مثبت داشت. دانش (۱۳۸۲) به بررسی تأثیر زوج درمانگری اسلامی در افزایش خودشناسی، جهت‌گیری مذهبی و سازگاری زناشویی زوج‌های ناسازگار پرداخته است و به این نتیجه رسید که روش زوج درمانگری اسلامی بر افزایش خود شناسی و سازگاری زناشویی و جهت‌گیری مذهبی تأثیر داشته است. حیدری (۱۳۸۲) در پژوهشی به

بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و رضایت مندی از زندگی زناشویی معلمان مرد شهر قم پرداخته است و نتایج تحقیق نشان می‌دهد که رابطه مثبتی میان جهت‌گیری مذهبی و رضامندی زناشویی وجود دارد. فقیر پور (۱۳۸۱) به بررسی رابطه بین مهارت‌های رفتاری - ارتباطی با سازگاری زناشویی پرداخته است. نتایج یافته‌ها نشان داد که بین مهارت‌های حل مسئله زوجها و سازگاری زناشویی همبستگی بالایی به دست آمد و همچنین این پژوهش در تحقیقات خارجی با پژوهش‌های زیر هماهنگ است:

میشل و ولستنسروفت (۲۰۰۹) به بررسی تفاوت ارتباط همسران و اثر آن بر سازگاری زناشویی در بین خانواده‌های مناطق شهری و روستایی پرداخته است و یافته‌های ایشان نشان می‌دهد که ارتباط همسران یکی از ملاک‌های پیش‌بینی‌کننده سازگاری زناشویی است.

یالسین و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی آموزش مهارت‌های ارتباطی را به خانواده‌ها در دو گروه آزمایش و گواه دادند نتایج یافته‌های آنان نشان داد که این آموزش‌ها تأثیر معنی‌داری بر ارتقا رابطه داشته است. ناتانیل و همکاران (۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان چگونه مذهب به پیشگیری و حل و غلبه بر تعارض کمک می‌کند به این نتیجه رسیدند که مذهب در حل تعارض زوجین کمک می‌کند. بر اساس پژوهش اپستین (۲۰۰۵) معیارهای ارتباطی زوج‌ها نقش مهمی در سازگاری زناشویی ایفا می‌کند.

بنابراین با توجه به اهمیت اختلاف‌های زناشویی و به منظور پیشگیری از پیامدهای نامطلوبی که پدید می‌آورد، سردرگمی و پریشانی خانواده‌ها، طلاق و از هم گسیختگی خانواده‌ها و در نهایت از هم گسیختگی جامعه باید از روش‌های موثری استفاده کرد.

با توجه به این که تعداد زیادی از جمعیت ایران معتقد به دین اسلام هستند ممکن است در پاره‌ای از موارد روش‌هایی که با اعتقادات آنها انطباق ندارد، نتواند به طور کامل کارآمد باشد، بنابراین، لازم است در کنار روش‌های غربی از روش‌های مبتنی بر آموزه‌های اسلام نیز استفاده کنیم و کارآمدی روش‌های اسلامی را در مقایسه با روش‌های دیگر بیازماییم و با آموزش این شیوه‌ها خود را

به ابزار دیگری مجهز کنیم و در هر موقعیت از روش مناسب با آن موقعیت استفاده کنیم.

در جامعه معاصر زوج‌ها مشکلات شدید و فراگیری را هنگام برقراری و حفظ روابط صمیمانه تجربه می‌کنند. در واقع مشکل درماندگی زناشویی بیش از هر مقوله دیگر سبب ارجاع جهت دریافت خدمات مشاوره‌ای شده است و با توجه به اینکه جامعه ما نیز در سالهای اخیر با مشکل افزایش طلاق مواجه شده است، به جهت تامین یک راه حل احتمالی، ضرورت این تحقیق ایجاب می‌کند که به دنبال الگویی باشیم که از دل فرهنگ اسلامی برخاسته باشد و سپس در پی این منظور باشیم که این الگو چقدر در کاهش آمار طلاق و ناسازگاری‌هایی زناشویی موثر واقع خواهد شد؟ از آنجایی که هدف پژوهش بررسی آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی زوجین بوده است، ۵ فرضیه به شرح زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

۱- آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث سازگاری زناشویی می‌شود.

۲- آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث رضایت زناشویی در زوجین می‌شود.

۳- آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث همبستگی در زوجین می‌شود.

۴- آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث توافق در زوجین می‌شود.

۵- آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث ابراز محبت در زوجین می‌شود.

روش پژوهش

از آنجا که در این پژوهش، محقق آزمودنی‌ها را به صورت تصادفی گزینش کرده و آنها را به طور تصادفی به گروه‌های گواه و آزمایش می‌گمارد، می‌توان گفت که طرح به کار رفته در این تحقیق، نیمه تجربی می‌باشد. در این پژوهش،

از طرح تحقیق پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت بود از کلیه زوجهای متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده شهرستان لار که در شش ماه اول سال ۱۳۸۸ برای گرفتن طلاق مراجعه کرده بودند.

محقق با حضور در دادگاه خانواده به مدت دو ماه از نزدیک زوجهای ناسازگار را جهت شرکت در کلاس‌هایی آموزشی دعوت می‌کرد. زوجین نسبت به پذیرفتن یا نپذیرفتن پیشنهاد محقق مبنی بر شرکت در کلاس‌ها اختیار داشتند. در ادامه از آن عده که مایل به شرکت در کلاس‌ها بودند جمعاً ۳۰ زوج به طور تصادفی انتخاب و در دو گروه آزمایش و گواه جایگزین شدند. سپس برنامه آموزشی تنظیم شده طی ۱۰ جلسه دو ساعته به گروه آزمایش آموزش داده شد و گروه گواه هیچ آموزشی دریافت نکردند. در طول انجام کار دو زوج بنا به دلایلی از شرکت در کلاس‌ها انصراف دادند. به منظور رعایت اخلاق پژوهش به زوجین گفته شد که اسامی و جواب پرسشنامه‌ها محرمانه خواهد ماند.

ابزار مورد استفاده در این پژوهش که در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون به کار برده شد مقیاس سازگاری زن و شوهر (D. A. S)^۱ می‌باشد که توسط اسپانیر^۲ (۱۹۸۶) به منظور سنجش سازگاری بین زن و شوهر تنظیم شده است. این مقیاس یک ابزار ۳۲ سوالی برای ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی می‌باشد که برای چند هدف ساخته شده است. می‌توان با به دست آوردن کل نمرات، از این ابزار برای اندازه‌گیری سازگاری کلی در رابطه زوجین استفاده کرد. تحلیل عاملی نشان می‌دهد که این مقیاس چهار بعد را می‌سنجد که بدین قرارند: رضایت دونفری^۳، همبستگی دونفری^۴، توافق دونفری^۵ و ابراز محبت^۶ با تغییراتی در این ابزار از آن برای مصاحبه نیز می‌توان استفاده کرد (ثنایی، ۱۳۷۹). اسپانیر

-
1. Dyadic Adjustment Scale (D. A. S)
 2. Spanier
 3. dyadic satisfaction
 4. dyadic cohesion
 5. dyadic conciliation
 6. affectional expression

(۱۹۸۶) برای محاسبه روایی این مقیاس ۲۱۸ نفر که با همسر خود زندگی می‌کردند را با ۹۴ نفر که طلاق گرفته بودند، در این مقیاس مورد مقایسه قرار داد. در مقایسه میانگین نمرات دو گروه (۷۰/۷ گروه طلاق گرفته و ۱۱۴/۸ گروهی که با همسران خود زندگی می‌کردند) تفاوت معناداری (در سطح $a < 0/001$) به دست آمد و در مقیاس‌های فرعی نیز تفاوت معناداری (در سطح $a < 0/001$) به دست آمد (ثنایی، ۱۳۷۹). اسپانیر (۱۹۸۶) پایایی این ابزار را در کل نمرات ۰/۹۶ برآورد کرده است. نمره کل مقیاس با آلفای کرونباخ ۰/۹۶ از همسانی درونی قابل توجهی برخوردار است. این مقیاس ابتدا با روش‌های منطقی روایی محتوا تعیین شده، مقیاس سازگاری زوجین با قدرت تمییز دادن زوج‌های متاهل و مطلقه در هر سوال، روایی خود را برای گروه‌های شناخته شده نشان داده است. این مقیاس از روایی همزمان نیز برخوردار است و با مقیاس رضایت زناشویی لاک - والاس همبستگی دارد. این مقیاس در سال ۱۳۷۴ توسط آموزگار و حسین نژاد ترجمه و اجرا، و در ایران هنجاریابی شده است. این مقیاس را با روش بازآزمایی و با فاصله زمانی ۱۰ روز روی نمونه‌ای متشکل از ۱۲۰ نفر از زوجین (۶۰ زن و ۶۰ مرد) اجرا گردید و برای بررسی میزان همبستگی نمرات از روش گشتاوری پیرسون استفاده گردید.

آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام

آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام طی ۱۰ جلسه ۲ ساعته به زوجین آموزش داده شد که پروتکل آن به طور مختصر در این قسمت آورده شده است و در پیوست مقاله به طور کامل شرح داده شده است:

جلسه اول: برقراری رابطه حسنه میان مشاور و اعضای گروه با هدف آشنایی میان اعضای گروه و آشنایی آنان با قواعد گروه و اجرای پیش آزمون.

جلسه دوم: عنوان: شرح مفهوم ارتباط.

جلسه سوم: عنوان: شرح و مفهوم مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام.

جلسه چهارم: عنوان: آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی (توجه کردن به

خود از دیدگاه اسلام).

جلسه پنجم: عنوان: آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی (توجه نشان دادن به شریک زندگی).

جلسه ششم: عنوان: آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی (تمرین مهارت‌های ایمانی).

جلسه هفتم: عنوان: آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی (ادامه مهارت‌های ایمانی).

جلسه هشتم: عنوان: شرح و آموزش حل تعارض (موضع اسلام در برنامه ریزی برای حل مشکلات).

جلسه نهم: عنوان: آموزش ارتباط مبتنی بر همکاری از دیدگاه اسلام.

جلسه دهم: عنوان: خلاصه کردن و ارائه بازخورد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. آزمون تحلیل کواریانس پس آزمون عامل سازگاری زناشویی پس از تعدیل میانگین

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات	منابع واریانس
	۰,۰۰۰	۳۰,۷۷۷	۷۰۳۹,۰۲۲	۱	۷۰۳۹,۰۲۲
۰,۰۰۵	۸,۷۹۱	۲۰۱۰,۶۴۰	۱	۲۰۱۰,۶۴۰	گروه‌ها
		۲۲۸,۷۰۹	۴۹	۱۱۲۰۶,۷۴۷	خطا
			۵۲	۲۵۴۳۰۸,۰۰۰	مجموع

با توجه به جدول شماره (۱)، (df=1, F=8/791, P<. 005) نشان می‌دهد زمانی که اثر پیش آزمون از روی نتایج پس آزمون مربوط به گروه‌ها حذف شود، تفاوت بین گروه‌ها در سطح معناداری ۹۹ درصد اطمینان معنادار می‌باشد. بنابراین، فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار گیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود. پذیرش فرض خلاف به این معناست که آموزش مهارت‌های

ارتباطی بر سازگاری زناشویی تاثیر دارد.

جدول ۲. آزمون تحلیل کواریانس پس آزمون عامل همبستگی دو نفره پس از تعدیل میانگین

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات	منابع واریانس
	۰,۰۰۰	۲۱۴,۱۲۲	۷۶۳,۰۷۰	۱	۷۶۳,۰۷۰
۰,۰۰۲	۱۱,۲۲۵	۴۰,۰۳۷	۱	۴۰,۰۳	گروه‌ها
		۳,۵۶۴	۴۹	۱۷۴,۶۲۲	خطا
			۵۲	۵۴۰۶,۰۰۰	مجموع

با توجه به نتایج بدست آمده از جدول شماره (۲)، ($DF=1, F=11.235, P<. / . ۲$)، نشان داده می‌شود زمانی که اثر پیش آزمون از روی نتایج پس آزمون مربوط به گروه‌ها حذف شود، تفاوت بین گروه‌ها در سطح معناداری ۹۹ درصد اطمینان معنادار می‌باشد. بنابراین، فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار بگیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود. پذیرش فرض خلاف به این معناست که آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر عامل همبستگی زوجین تاثیر دارد.

جدول ۳. آزمون تحلیل کواریانس پس آزمون عامل توافق دو نفره پس از تعدیل میانگین

سطح معناداری	F	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات	منابع واریانس
۰,۰۰۰	۲۲۲,۹۴۲	۳۱۹۷,۶۸۵	۱	۳۱۹۷,۶۸۵	پیش آزمون
۰,۰۰۳	۱۰,۱۲۶	۱۴۵,۲۴۱	۱	۱۴۵,۲۴۱	گروه‌ها
		۱۴,۳۴۳	۴۹	۷۰۲,۸۱۵	خطا
			۵۲	۶۴۴۷۱,۰۰۰	مجموع

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول شماره (۳)، ($DF=1, F=10,126, P<. 003$)،

نشان داده می‌شود زمانی که اثر پیش آزمون از روی نتایج پس آزمون مربوط به گروهها حذف شود، تفاوت بین گروهها در سطح معناداری ۹۹ درصد اطمینان معنادار می‌باشد. بنابراین، فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار بگیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود. پذیرش فرض خلاف به این معناست که آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر عامل توافق دو نفره زوجین تاثیر گذاشته است.

جدول ۴. آزمون تحلیل کواریانس پس آزمون عامل ابراز محبت دو نفره پس از تعدیل میانگین

منابع واریانس	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
پیش آزمون	۲۲۷,۰۴۶	۱	۲۲۷,۰۴۶	۴۲,۵۲۷	۰,۰۰۰
گروهها	۴۰,۰۵۸	۱	۲۲۷,۰۴۶	۷,۵۰۳	۰,۰۰۹
خطا	۲۶۱,۶۰۷	۴۹	۵,۳۳۹		
مجموع	۲۷۵۵,۰۰۰	۵۲			

با توجه به نتایج بدست آمده از جدول شماره (۴)، ($DF=1, F=7,503, P<. 009$)، نشان داده می‌شود که زمانی که اثر پیش آزمون از روی نتایج پس آزمون مربوط به گروهها حذف شود، تفاوت بین گروهها در سطح معناداری ۹۹ درصد اطمینان معنادار می‌باشد. بنابراین، فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار بگیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود. پذیرش فرض خلاف به این معناست که آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر عامل ابراز محبت دو نفره زوجین تاثیر داشته است.

جدول ۵. آزمون تحلیل کواریانس پس آزمون عامل رضایت زناشویی پس از تعدیل میانگین

منابع واریانس	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
پیش آزمون	۱۶۰۵,۰۲۱	۱	۱۶۰۵,۰۲۱	۱۲۱,۰۴۱	۰,۰۰۰
گروه‌ها	۲۳۸,۵۶۷	۱	۲۳۸,۵۶۷	۱۷,۹۹۱	۰,۰۰۰
خطا	۶۴۹,۷۴۸	۴۹	۱۳,۲۶۰		
مجموع	۲۷۲۹۰,۰۰۰	۵۲			

با توجه به نتایج بدست آمده از جدول شماره (۵)، ($DF=1, F=17.991, P<.000$)، نشان داده می‌شود که زمانی که اثر پیش آزمون از روی نتایج پس آزمون مربوط به گروه‌ها حذف شود، تفاوت بین گروه‌ها در سطح معناداری ۹۹٪ در صد اطمینان معنادار می‌باشد. بنابراین، فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار گیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود. پذیرش فرض خلاف به این معناست که آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر عامل رضایت زناشویی زوجین تأثیر دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر به بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی پرداخته است. براساس نتایج این تحقیق این فرضیه که بیان می‌کند که آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌ای اسلام باعث سازگاری زناشویی زوجین می‌گردد تایید شد. این نتایج موید آن است که فرض خلاف پژوهش مورد پذیرش قرار گرفته و فرض خلاف به این معناست که آموزش مهارت‌های ارتباطی اسلامی بر سازگاری زناشویی موثر بوده است. نتایج این تحقیق را می‌توان با پژوهش‌های زیر همسو دانست. محبی کیا (۱۳۸۷)، شاه محمدی (۱۳۸۶)، دانش (۱۳۸۲)، حیدری (۱۳۸۲)،

فقیرپور (۱۳۸۱)، حاجی ابول زاده (۱۳۸۱)، میشل و ولستنسروفت (۲۰۰۹) یالسن و همکاران (۲۰۰۷) ناتانیل و همکاران (۲۰۰۶)، واپستین^۱ (۲۰۰۵) بولتر و واملر^۲ (۱۹۹۹)، بورلسون و دنتون^۳ (۱۹۹۷) همسو دانست.

آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث همبستگی در زوجین می‌شود. این نتایج موید آن است که آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی آزمودنی‌ها موثر بوده است. همبستگی دو نفره شامل علایق مشترک، تبادل نظر، همکاری در امور مختلف است (اپستین ۲۰۰۵). از دیر باز ازدواج و زندگی زناشویی به عنوان عالی‌ترین و مهم‌ترین رسم اجتماعی برای دستیابی به نیازهای عاطفی و ایمنی افراد همواره مورد تایید بوده است (شفیعی سروستانی، ۱۳۸۶)، ارتباط زناشویی به زن و شوهر این امکان را می‌دهد که با یکدیگر به بحث و تبادل نظر بپردازند و مشکلاتشان را حل کنند و از نیازهای هم آگاه شوند (اسکلینگ^۴ و همکاران ۲۰۰۳). زوج‌های که نتوانند با یکدیگر ارتباط موثر برقرار کنند در یک وضعیت نامشخص و مبهم قرار می‌گیرند (برنو، ۲۰۰۹). الیور و میلر^۵ (۱۹۹۴) رویکردی را به مشاوره ازدواج توصیف کردند که شامل یک برنامه آموزشی ارتباط و مهارت‌های ارتباطی زوج‌هاست که در آن توجه کردن و فرایندهای ارتباطی ماهرانه به عنوان شرط لازم حل مسئله موثر، رفع اختلافات و توانایی برقراری ارتباط عاطفی موثر شرط شده است. آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث توافق زوجین می‌گردد این نتایج موید آن است که آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام بر سازگاری زناشویی زوجین موثر بوده است.

ریشه بسیاری از مشکلات خانوادگی به عواملی مربوط است که مستقیم یا غیر مستقیم با سازگاری زناشویی مرتبط است و اگر یک زوج در روابطشان با هم

1. Epestin. N. B

2. Boulter. M. H. & Vampeler. K. S

3. Bourleson. G. & Dentoun. H

4. Schilling. E. A

5. Oliver, G. J. & Miller, S

نتوانند با هم به توافق برسند کارکردهای کل خانواده مختل می‌شود و این خود زمینه ساز پیامدهای منفی بسیاری برای هر کدام از زوجین خواهد بود (حیدری، ۱۳۸۲) و (هانلرو گنچور، ۲۰۰۵). زوجینی که از فرایندهای سازگاری ضعیفی برخوردارند نسبت به تاثیرات منفی حوادث استرس آور آسیب‌پذیر ترند به ویژه زوجینی که از نظر مهارت‌های ارتباطی ضعف دارند و یا انتظارات غیر قابل انعطاف و غیر واقع بینانه از روابط زناشویی دارند برایشان مشکل است که راجع به تغییرات لازم در جهت سازگار شدن با دوران‌های انتقال در زندگی صحبت کنند (هالفورد؛ ترجمه تیریزی و همکاران ۱۳۸۴). وهانلرو گنچور (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای که روی زوجین ترکیه‌ای انجام دادند به این نتیجه رسیدند که مذهبی بودن تاثیر عمده‌ای بر رضایت زناشویی دارد. گوردون (۱۹۹۹) رابطه شناخت زوجها درباره ازدواج و الگوهای ارتباطی شان را با سازگاری زناشویی مورد مطالعه قرار داد و به این نتیجه رسید که همبستگی ارتباط با سازگاری زناشویی برای آنهایی که معیارهای متمرکز بر رابطه داشتند بسیار بالا بود. آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث ابراز محبت زوجین می‌گردد. این نتایج موید آن است که آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی بر افزایش سازگاری زناشویی در آزمودنی‌ها موثر بوده است. ابراز فعالانه محبت و سایر عواطف مثبت با تداوم رضایت مندی از روابط در ارتباط است. در مقابل الگوهای دیگر از قبیل: اهانت کردن، بیزاری، ترس یا کناره‌گیری عاطفی از همسر پیش‌بینی کننده فروپاشی رابطه می‌باشد (حاجی ابول زاده، ۱۳۸۱). زوجین آشفته در مورد جنبه‌های مثبت رابطه شان با یکدیگر صحبت نمی‌کنند و یا در مورد احساساتشان همانند سایر زوجین خود افشایی ندارند (مهدویان، ۱۳۷۶). زوجین آشفته به طور روزمره خیلی کم به یکدیگر ابراز صمیمیت، نزدیکی و محبت میکنند. برقراری گفتگوی صمیمانه نیز در زوج درمانی مهم است (هالفورد؛ ترجمه تیریزی و همکاران، ۱۳۸۴).

ویکن و مودی (۲۰۰۴) در تحقیقات خود نشان دادند که زوجهای که توانایی درک و پذیرش افکار و احساسات یکدیگر را داشتند در زندگی زناشویی سازگار ترند. اپستین و جکسون (۱۹۷۹) تاثیر آموزش کوتاه مدت را بر زوجها را در

مقایسه با درمان بینشی بررسی کرد و به این نتیجه رسیدند که آموزش ارتباط به تغییرات در رفتار کلامی زوجها و دریافتشان از ارتباط زناشویی نسبت به درمان بینشی منجر شد. آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام باعث رضایت زناشویی زوجین می‌شود. این نتایج موید آن است که آموزش مهارت‌های ارتباطی باعث رضایت زناشویی در آزمودنی‌ها می‌گردد. مارکمن (۱۹۷۹) در پژوهش طولی خود دریافت که کیفیت ارتباط به طور مستقیم به رضایت از زندگی زناشویی وابسته است و توانایی ارتباطی بر کیفیت زندگی اثر می‌گذارد.

گوردون (۱۹۹۹) رابطه شناخت زوجها درباره ازدواج و الگوهای ارتباطی شان را با سازگاری زناشویی مورد مطالعه قرار داد و به این نتیجه رسیدند که همبستگی ارتباط با سازگاری زناشویی برای آنهایی که معیارهای متمرکز بر رابطه داشتند بسیار بالا بود. بورلسون و دنتون (۱۹۹۷) در پژوهشی به بررسی رابطه بین مهارت‌های ارتباطی و رضایت زناشویی در بین زوجین استرس دار و استرس ندار پرداختند و به این نتیجه رسیدند که مهارت‌های ارتباطی در رضایت زناشویی رابطه مثبتی دارد. در مجموع به نظر می‌رسد آموزش مهارت‌های ارتباطی مبتنی بر آموزه‌های اسلام در طی یک فرایند میان فردی می‌تواند منجر به بهبود کیفیت ازدواج و ارتقا سطح سازگاری زناشویی و رضایت مندی و صمیمیت بین زوجین گردد.

در توجیه تاثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام در سازگاری زناشویی می‌توان به چند احتمال اشاره کرد. در طول جلسات آموزشی سعی می‌شد با حضور و مشارکت پویا و فعال شرکت کنندگان، مهارت‌های ارتباطی زناشویی مبتنی بر آموزه‌های اسلام را با ارائه مثال و نمونه‌های فراوان از منابع معتبر دینی و تمرین‌های مختلف در حیطه روابط همسران که مورد تاکید آموزه‌های اسلام بود به خوبی تفهیم شود و همچنین به نظر می‌رسد انجام تکالیف ارائه شده در هر جلسه با محتوای تاکید شده بر آموزه‌های همان جلسه خصوصاً تمرکز بر روابط زوجین و در اکثر مواقع با مشارکت هر دو نفر از زوجین باعث تثبیت این مفاهیم به طور اصولی‌تر در شرکت کنندگان گردیده است و علاوه بر این ماهیت آموزه‌های دینی به گونه ای

است که در اکثر موقعیت‌های ارتباطی قابلیت کاربردی دارد و احتمالاً این امر باعث دوام و پایداری بیشتر آن‌ها می‌گردد.

منابع

- احمدی، خدابخش. (۱۳۸۲). *بررسی عوامل مؤثر بر سازگاری زوجین و مقایسه دو روش مداخله‌ای تغییر شیوه زندگی و حل مشکل خانوادگی در کاهش ناسازگاری زناشویی*. رساله دکتری چاپ نشده. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه علامه طباطبائی.
- اصلاحی، فاطمه. (۱۳۸۷). *بررسی اثر بخشی مدل (غنی سازی /آماده سازی) بر افزایش سازگاری زناشویی زوجها*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه علامه طباطبائی.
- اسلامی، عصمت. (۱۳۸۴). *بررسی نقش باورهای ارتباطی در کارکرد خانواده و سازگاری زوجین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی.
- ثنایی ذاکر، باقر و هومن، عباس. (۱۳۷۹). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران، انتشارات بعثت.
- حاجی ابولزاده، نسرين. (۱۳۸۱). *بررسی اثر بخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر اساس رویکرد شناختی - رفتاری بر سازگاری زناشویی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه الزهرا.
- حیدری، مجتبی. (۱۳۸۶). *دینداری و رضایت خانوادگی*. قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- دانش، عصمت. (۱۳۸۴). *نقش خودشناسی در درمان اختلافات زناشویی*. کرج: انتشارات گلشن اندیشه.
- زاده هفت تنانین، عصمت. (۱۳۸۶). *مقایسه اثر بخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی به شیوه مشاوره گروهی با الگوی گوردن*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه علامه طباطبائی.
- سالاری فر، محمد رضا. (۱۳۸۷). *خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی*. تهران: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

- سیف، سوسن. (۱۳۶۸). *تئوری‌های رشد خانواده*. تهران: انتشارات دانشگاه الزهرا.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۸۷). *روش تهیه پژوهش‌نامه*. تهران: انتشارات دوران.
- شاه محمدی قهساره، اعظم. (۱۳۸۷). *اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر افزایش سازگاری زناشویی همسران معتادان و پیشگیری از بازگشت معتادان مرد شهر اصفهان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهرا.
- فقیر پور، مقصود. (۱۳۸۱). *نقش مهارت‌های اجتماعی در سازگاری زناشویی و طراحی یک مدل آموزشی و ارزشیابی آن*. رساله دکتری چاپ نشده، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه علامه طباطبائی.
- کهکی، فاطمه. (۱۳۸۴). *بررسی رابطه سازگاری زناشویی و بهزیستی روانشناختی در بین دانشجویان متأهل دانشگاه الزهرا*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهرا.
- محبی کیا، راضیه. (۱۳۸۷). *تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد شناختی-رفتاری بر سازگاری زناشویی زنان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی.
- مهدویان. (۱۳۸۶). *بررسی آموزش ارتباط در رضایت زناشویی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهرا.
- هالفورد، کیم. (۱۳۸۷). *زوج درمانی کوتاه مدت: یاری به زوجین برای کمک به خودشان*، برگردان (تبریزی، مصطفی و کاردانی، مزده و جعفری، فروغ). تهران: انتشارات فراروان.
- Alois,Stutzer&Bruno. S. Frey. (2009). *Dose marriage make people happy ,or do happy people get married ? the journal socio-economice*, 35, 326-367.
- Bourlessou. G. & Dentoun. H. (1997). *Communication skills training on marital satisfacation*. Internationnal journal, 11, NO, 4, 29-307.
- Bulter,M. H. & Wampler ,K. S. (1999). *Ameta-analytical deta of search on the couple communication program*. Amercan journal of family therapy,27, 233-243.
- Epstien,N. B&Chen,F&Beyder-Kamjou,I. (2005). *Relationship and marital satisfacation in Chinese and American couples*. journal of family therapy, 37, 59-74.
- Gordon, K &. Coop, B, Donad,H & Epstein, N. (1999). *The interaction between marital standards and communication patterns*. journal of marrage and family counseling, 24, 14-21.

- Govern, Mc Joan M. & Meyers, Steven A. (2002). *Relationships between sex role attitudes, division of household tasks and marital adjustment*. human sciences press, 24, 601-623.
- Hamemci, z. (2005). *Dysfunctional relationship beliefs in marital satisfaction and adjustment*. journal social behavior and personality ,13, 320-328.
- Hanler, O. S & Genchoz, T. I. (2005). *The effect of religiousness on marital satisfaction: testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction*. contemporary family therapy ,27, 123-136.
- Nathaniel , M & David, C .(2006). *Family relation*. Journal of family therapy, 34, 65-78.
- Oliver, G. J. & Miller, S .(1994). *Couple communication*. Journal of psychology and christinity, 173, 151-157.
- Schilling, A & Baucom, H & Burnet ,C & Sandin, A & Rogland, L .(2003). *Altering the course of marriage: the effect of (PREP) communication skills acquisition on couples risk of becoming maritally distressed*. journal of intercultural relation ,17, 41-52.
- Spanier, G. B. (1976). *Measuring dyadic adjustment: new scale for assessment the quality of marriage and similar dyads*. journal of marriage and the family, 38, 15-28
- Wiken & Moudy. (2004). *marital adjustment*. Journal of marital and family therapy, 31, 20-32.
- Wolstensroft & Joseph, Micheel. (2008). *Burnout and marital adjustment in urban and rural clergy families*. the journal of florida state university .
- Yalcin, B. M. & Karahan, T. E. (2007). *Effects of a couple communication program on marital adjustment of the American*. Boord of family medicine ,20, 36- 44.